

Одеса. Ідентичність. Пам'ять

Страсти по переименованию

Белла Тульчинская, зарубешный член ВКО,
бывший сотрудник Одесского литературного музея

Вот уже несколько месяцев в Одессе главный вопрос повестки дня, вопрос, без которого Победа невозможна: срочное изменение топонимики, которая грозит поражением и резко снижает боевой дух горожан. Мы по наивности считали, что вопрос этот отдан на откуп военному губернатору Олегу Киперу. Ан нет. Есть, оказывается, серьезная комиссия. Экспертная. Во главе стоит товарищ с говорящей фамилией: Виктор Брехуненко. Комиссия издала и утвердила Документ. На 644-х страницах, со многими пунктами и подпунктами. Пролитнем страницы с переименованиями улиц, площадей и районов, о которых вряд ли кто прольет слезу, типа «Першотравневих» или «Жовтневих».

Перейдем к тем, которые вызывают жгучий интерес у публики. О, тут есть о чем поговорить. Тут уж витает дух «большой чистки». Лексика, правда, немного другая. Там — «враги народа». Тут — «символы русской культуры и культурные маркеры». Но где же они, те, которых чистят? Слава Богу, не дожили. Кого советская власть вычистила, кого расстреляла, кому заткнула рот, лишив средств к существованию. Как, например, товарища Олешу Ю. К., чью судьбу радянська влада сломала и сделала нищим, как известно. Но пусть не надеется, это его не оправдывает. А с предшественниками их распоряжались имперские власти, которых они, оказывается «гlorифицировали». Но разве это классическая, плохо забытая «чистка»? Нет, товарищи. Это Чистилище. Тут вопросы посерьезнее решаются. Кто достоин Бессмертия, а кого выкинуть, чтобы Вечность не засорять. Возьмем, к примеру, персональное дело товарища Бабеля И. Э. Участвовал в боях Первой Конной Буденного? Было такое дело. Правда, потом так это описал, что Буденный, будь его воля, собственноручно поставил бы его к стенке. Но кого это волнует? «Прихильники політики колективізації, яка стала причиною Голодомору 1932-1933 років». Где товарищ Бабель И. Э. писал об этом? А кто ж читал его «гlorифицирующие» тексты? «Не читали, но осуждаем» — выбросить его «ко всем чертям» из Вечности, примерно так, Степу Лиходеева выбросили из Москвы.

Следующий. Товарищ Багрицкий Э. Г. (справжнє прізвище Дзюбан (Дзюбін). ...У «Дума про Опанаса» (яка описує «трагічне протисторство українського селянського хлопця Опанаса, який мріє про тихе селянське життя на своїй вільній Україні» проти червоного комісара-єврея Когана, який відстоює «вищу істину світової революції») вдається до зображення українського народу та його прагнень до незалежності в образі Опанаса — дезертира та бандита, який нездатний боротись за своє майбутнє, висміюючи ідею про Україну, вільну від радянської окупації». Ну, тут и говорить не о чем — «не може бути залишений у публічному просторі».

Товарищи Ильф И. А. и Петров Е. П. Кто-то, может, случайно прочитал их романы «Двенадцать стульев» и «Золотой теленок»? Может, не дай Бог, и фелетоны? Или еще чего? Так знайте: «Ілля Ілюф та Євген Петров (Катаєв) є особами, які причетні до встановлення радянської влади на території України, переслідування учасників боротьби за незалежність у ХХ ст., а також публічно, у тому числі в медіа, у літературних та інших мистецьких творах, підтримували, гlorифікували або виправдовували російську імперську політику, закликали до русифікації чи українофобії». «Гlorифікували» — слово-то какое очаровательное? Прежде его не употребляли, образования не хватало. А теперь — вот как — прогресс-то налицо. Кто еще «гlorифікував»?

Товарищ Высоцкий В. С.: «Володимир Висоцький є особою, яка публічно, у тому числі в медіа, у літературних та інших мистецьких творах, підтримувала, гlorифікувала або виправдовувала російську імперську політику». Правда, радянська влада почему-то не дала ему выпустить ни одного поэтического сборника, а что касается концертов — см. фильм «Страсти по Владимиру». А уж какие разыгрывались страсти, чтобы позволили ему сниматься в кино, тут не мешает спросить у кинематографистов.

О товарище Паустовском К. Г. говорить нечего — только тем и занимался, что гlorифицировал, и, вообще, он «е особую, яка публічно, у тому числі в медіа, у літературних та інших мистецьких творах, підтримувала, гlorифікувала або виправдовувала російську імперську політику, закликали до русифікації чи українофобії, а також причетні до переслідування учасників боротьби за незалежність у ХХ столітті». Заметьте — публично гlorифицировал. Нет чтобы, молча, где-нибудь когда-нибудь промывал бы что-то. И другие туда же. Публично! Катаев В. П. Ну, этот, понятно, заработал на всю катушку. Потому что не только «гlorифицировал», но еще и «використовується російськими пропагандистами для гlorифікації російської імперської політики».

Просто как в «Доживем до понедельника»: «Если бы они могли предвидеть этот посмертный строгий выговор! Словно в истории орудовала компания двоечников!»

А кто же глава этой банды преступников? Конечно же, товарищ Жванецкий М. М. Уж он-то, безусловно, «е особую, яка публічно підтримувала, гlorифікувала або виправдовувала російську імперську політику». Жаль, не дожил. А то бы при жизни еще призывали на суд в Чистилище.

И у кого же они набрались всей этой гадости? У кого научились «гlorифицировать»? Ну, тут уж целая банда преступников. Главный, конечно же, товарищ Пушкин А. С. — «російський літератор та пропагандист», который злостно пробрался в Одессу в ссылку и, мало того, что пожил тут 13 месяцев до следующей ссылки, но еще имел наглость публично гlorифицировать Одессу. Ту, которая была в империи, а нет, чтобы уже тогда быть частью свободной Украины. А из кого же его банда состояла? Какие товарищи последовали его пагубному примеру? Товарищи Толстой Л. Н., Лермонтов М. Ю., Герцен А. И. (этот, — «один з родоначальників російського соціалізму», злбно гlorифицировал из-за границы, куда вынужден был бежать из России, потому что был той «особою, яка публічно, у медіа та наукових творах підтримувала, гlorифікувала або виправдовувала російську імперську політику»), Гарин-Михайловский Н. Г., Жуковский В. А., Короленько В. Г., Бунин И. А. — позор, товарищи гlorификаторы!

Но не только литераторы — «становлять реальну загрозу для національної безпеки України». А композиторы? А артисты? Товарищ Чайковский П. И. «е чи не найвідомішим у світі російським композитором, а отже — символом російської культури та культурним маркером «русского міра». Всех на чистую воду. Товарищ Утесов Л. О. (Вайсбейн Лейзер Йосипович) — російсько-радянський естрадний артист. У 1920-х роках продовжив виступи на території РСФСР у Москві, Петрограді, де вперше виступав на естраді твори осіб, які у своїх творах гlorифікували російську (у даному випадку радянську) імперську політику — І. Бабеля, Е. Багрицького, Й. Уткіна, М. Зощенка».

Не забыли призвать на судилище — Чистилище и памятники. Дюку, правда, удалось выскокить чистеньким. Пока. Но памятник товарищу Пушкину А. С., поставленный гражданами Одессы, гlorификаторами, конечно же, не проскочил. «Пам'ятник поету О. С. Пушкіну» на б-рі Приморському у м. Одесі з Реєстру з вилученням з публічного простору у зв'язку з тим, що присвячений особі, що гlorифікувала російську імперську політику і підпадає під обмеження встановлені Законом України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні» і деколонізацію топонімії». Кого еще деколонизировали? Памятник товарищу Воронцову М. С., потому что он «е особую, яка обіймала керівні посади в органах влади і управління, брав участь або сприяв реалізації російської імперської політики». А потому что неча в империи жить. Если бы он в свободной Украине был военным губернатором, но, впрочем...

До кого «чистка» пока не добралась? До украинских поэтов, писателей, деятелей сцены и т. д. А там ведь тоже гlorификаторов непочатый край. Товарищи Тычина П. Г., Рильский М. Ф. — кого они гlorифицировали? Если покопаться. Можно и у товарищей Шевченко Т. Г. и Франко И. Я. найти много чего интересного. Ничего, и до них дойдут руки.

И когда Чистилище закончит свою работу, окажется, что не останется имен тех писателей, артистов, композиторов, ученых и т. д., которые с чистой совестью можно присваивать улицам, бульварам и скверам Одессы. И тогда им будут присвоены имена товарищей Виктора Брехуненко, Олега Кипера и дальше длинный-длинный список. Вот только найдут ли они тепленькое и хорошо оплачиваемое местечко в Вечности? Кто ответит на этот вопрос?

Контраргументы по переименованию «Бульвар Жванецкого»

Георгій Барач, директор ВКО

Для подготовки искового заявления, с требованием отменить Распоряжение, в части касающейся переименования бульвара

Цитата из Справки:

Жванецкого Михайла Михайловича — російського радянського письменника-сатирика.

Контраргументы:

— Кем он мог быть, как не «советским», если родился и жил в СССР (союзе советских социалистических республик). То есть по независящим от него причинам, что нельзя ставить ему в вину. Правда мог бы стать эмигрантом, но отказался;

Цитата из Справки:

— народного артиста Украины (1999) та рф (2012).

Контраргументы:

— звания народного артиста Украины ему было присвоено по инициативе Верховного совета Украины, когда он уже был гражданином рф., что нельзя ставить ему в вину;

— звания народного артиста рф ему было присвоено по инициативе вв рф., что нельзя ставить ему в вину;

Цитата из Справки:

— який більшу частину свого життя прожив у Москві.

— Прийняв громадянство рф.

Контраргументы:

Цитаты из произведения М. М. Жванецкого «Я и Украина»:

— «Мы же не уехали в Москву когда-то сами. Нас же выгнали. Карцева, Ильченко и меня. Тут такие ребята руководили — не спасешься».

«На вопрос, что меня связывает с Украиной, хочется ответить: «А что вас связывает с родителями?...Наша любовь с Украиной взаимная... Одессу люблю. Киев люблю, Днепрпетровск уважаю. Ялту люблю. Севастополь, Харьков, Донецк...»

Цитата из справки:

у 1990-2020 роках президентом «Всесвітнього клубу одеситів» — організації, створеної для контролю міграції одеситів закордон...

Контраргументы:

Статут громадської організації «Всесвітній клуб одеситів» Ідентифікаційний код 13878081:

2. Мета та напрями діяльності Організації.

2.1. Мета Організації — встановлення та розвиток зв'язків між одеситами незалежно від фактичного місця проживання та громадянства, консолідація та координація зусиль одеситів в цілях відродження та збереження міста Одеси.

2.2.18. сприяння збереженню в місті Одесі історичної та культурної спадщини минулого, створенню історико-культурного заповідника «Стара Одеса» з наданням йому статусу «національного»;

2.2.19. відновлення пам'яток історії та культури, створення нових на території міста Одеси;

Из произведения М. М. Жванецкого «25 лет Клубу одеситов»

Цитата из Справки:

«просування нарративу «особливості Одеси» та розповсюдження російськорадянських міфів про Одесу».

Контраргументы:

Вся славная история Города основана во многом на мифах, но все они имеют под собой реальную основу.

Например, «миф» о том, что уже через 25-30 лет с момента основания Одесса привлекает внимание как один из выдающихся городов Европы? Сведения об этом можно легко найти в различных исторических источниках и документах.

Миф о том, что уже в 1844 г. через Одесский порт было отправлено зерна больше, чем из всех портов США, вместе взятых подтвержден документами.

Миф о первых строителях Одессы — черноморских казаках, для временного размещения которых была выделена значительная территория за Пересыпью, достоверен.

Миф, основанный на известном факте численности знаменитостей, родившихся в Одессе, превосходящей не только города Украины, но и всей Европы, невозможно оспорить

И этот список «мифов» можно продолжать бесконечно.

Непонятно почему их просування ставится в вину М. М. Жванецкому.

Цитата из Справки:

коментар сатирика свідчить про утримання Одеси у фокусі нарративів російської імперської політики, як частини «отечества», тобо рф.

Контраргумент:

Противоречащая цитата из той же справки: ««Как я пишу. Я всю жизнь пишу только об Одессе. Это мои рассказы по всему миру. Одесса — это жемчужина Украины».

Из произведения М. М. Жванецкого «25 лет Клубу одеситов» «В незабываемое милое советское время упоминание Одессы, национальностей, ее языков и песен раздражало верх неимоверно. Первый куплет рождался в Одессе, последний — в Магадане. Одесский жаргон, одесская скороговорка и особенно неубиваемая внутренняя свобода — все раздражало. И в результате породило Всемирный клуб одеситов».

Цитата из Справки:

подальше вшанування імені російського сатирика в назвах географічних об'єктів, юридичних осіб, назвах населених пунктів та об'єктів топонімії населених пунктів, пам'ятниках тощо сприяє штучній нівеляції відмінностей між українською та російською національними ідентичностями, що цілком укладається в російську ідеологію про «єдиний народ» з її нарративом про «спільну історію та культуру», а отже, становить загрозу для національної безпеки України. Загалом: пп. г) та є) п. 4. ч. 1 ст. 2 Закону № 3005-ІХ.

Контраргументы:

на эти обвинения отвечает сам М. М. Жванецкий: «У России есть то, что отличает ее от Украины в худшую сторону — озлобленное население». «закомплексованное российское большинство», оправдывает свое бездействие, свою ненависть и свое бессилие «желанием стабильности», тем, что «они все там бандеровцы и фашисты». «А на самом деле — это просто зависть, что украинцы смогли, позволили себе, не промолчали...»

5 октября 2015 известный сатирик Михаил Жванецкий рассказал о том, почему россияне так любят воевать. Видео с выступлением Жванецкого опубликовано в социальной сети «vk».

«Почему мы так хорошо воюем? Воюем хорошо не в смысле количества жертв, а быстро привыкаем к войне. Потому что от этой мирной жизни к окопам почти нет диапазона, расстояния никакого, один шаг — и ты в окопе, и ты живешь почти так же, как жил, может быть, даже лучше, потому что тебя кормят, и ты как-то с людьми, и у тебя есть возможность там где-то грабануть, где-то там с кем-то переспать, неожиданно, на бегу. Ты мчишься с автоматом, в компании таких же...»

Цитата из Справки:

включення у 2015 році Мінкультом України його у список артистів, які «підтримують територіальну цілісність країни та виступають проти окупації Донецької та Луганської областей»

Контраргумент:

По словам министра культуры Вячеслава Кириленко, все вошедшие в список деятели культуры при необходимости должны получить максимальное содействие в их творческой деятельности на территории нашей страны. Кроме того, в министерстве отметили, что создание «белого списка» является знаком благодарности и уважения тем публичным людям, которые не побоялись поддержать Украину.

Цитата из Справки:

На території РФ вшанований у пам'ятнику (Ростов-на-Дону), меморіальній дошці та музеї (Москва).

Контраргумент:

Газета «Одеське життя»:

«Российские националисты требуют снести памятник Михаилу Жванецкому, который установлен в Ростове-на-Дону. Они готовы сделать это самостоятельно с помощью кувалды. Причины, по их мнению, такие: сатирик прославлял Майдан, был русофобом и не любил Путина.

Жванецкий до сих пор причиняет вате сильную боль. А вата ничего не забыла и не простила. Ей есть на что злобиться. «Яд» Жванецкого был силен. Конечно, не он один прикончил совкового монстра. Было много различных «ядов». Их изысканная комбинация и вызвала агонию 1991–1993 гг. (распад СССР — ред.)»

Резюме:

Ни одно из обвинений не подпадает с инкриминируемым М. М. Жванецкому пп. г) та є) п. 4 ч. 1 ст. 2 Закону № 3005-IX.

Ни словом, ни делом, ни в произведениях, ни в выступлениях М. М. Жванецкий ні приватно, ні публічно, у тому числі в медіа, у літературних та інших мистецьких творах, не підтримував, не глорифікував або виправдовував російську імперську політику, і не закликав до русифікації чи українофобії.

Одесса — город истинно европейский

Евгений Деменок, член Президентского совета ВКО, писатель, лауреат Муниципальной премии имени Паустовского

С момента своего основания Одесса была городом истинно европейским — и отнюдь не только географически. Одесса была и есть европейским городом по своей сути, по духу.

«Единство в многообразии» — официальный слоган Европейского Союза, курс на вступление в который задекларировано в Конституции Украины.

И это единство было в Одессе задолго до того, как собственно возник Европейский Союз. Одессу создавали представители доброй сотни национальностей, и имена их нашли своё отражение на одесских улицах, в одесских топонимах.

Нет смысла отрицать, что среди украинских городов почти каждый иностранец вспомнит Одессу если не первой, то второй. Так получилось, что одесситы за двести лет не только создали уникальную субкультуру, уникальные произведения искусства, но и, расселяясь периодически по разным странам, донесли эту культуру до многих и многих.

Так сложилось, что Одесса — город литературоцентричный. Именно благодаря произведениям Бабеля и Паустовского, Катаева и Олеси, Ильфа и Петрова Одесса стала известной и любимой во многих странах мира. Произведения этих писателей переведены на десятки языков и изданы, издаются тиражами, исчисляемыми миллионами.

Теперь все эти имена хотят вычеркнуть из памяти одесситов, из памяти украинцев.

Единство в многообразии — это не просто красивый лозунг, это руководство к действию. Одессу невозможно загнать в прокрустово ложе монокультурного и мононационального проекта, уж слишком она шире этого. Именно многообразие даёт тут питательную среду, в которой могут вырасти новые учёные и писатели, музыканты и инженеры, архитекторы и врачи. Те, кто созидает, а не разрушает. Те, кто строит новую Украину.

Одесское культурное наследие — это неотделимая, важная часть мирового культурного наследия. Большая ошибка принимать решения, касающиеся общемирового культурного наследия, без проведения реального общегородского референдума.

Правове підґрунтя щодо статусу ОВС ЮНЕСКО історичного центру Одеси

Іван Ліптуга, президент ВКО

Питання збереження пам'яток на території об'єкта всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Історичний центр Одеси» — це не політична примха, а виконання міжнародно-правових зобов'язань України, закріплених у Конвенції ЮНЕСКО 1972 року, ратифікованій Верховною Радою України.

1. Пріоритет міжнародного права

Україна не може ігнорувати міжнародні договори, частиною яких вона є. Це не моя «позиція», а пряма норма Конституції України: Стаття 9. Чинні міжнародні договори України є частиною національного законодавства. А також норма статті 19 Закону «Про міжнародні договори України»: Якщо міжнародний договір встановлює інші правила, ніж акт законодавства України, застосовуються правила міжнародного договору. Крім того, стаття 26 Віденської конвенції про право міжнародних договорів (1969) закріплює принцип pacta sunt servanda — договори мають виконуватись сумлінно, а стаття 27 прямо забороняє державі посилається на своє внутрішнє право як на підставу для невиконання міжнародного договору.

2. ЮНЕСКО — не «відписка», а обов'язковий механізм

Україна, підписавши Конвенцію 1972 року, взяла на себе зобов'язання дотримуватись процедур ЮНЕСКО при управлінні об'єктами всесвітньої спадщини.

Це не рекомендації, а обов'язкові вимоги, викладені в Опе-

раційних настановах до Конвенції (2023), зокрема:

- §§ 79–86 — визначають поняття автентичності та цілісності, які забороняють будь-які дії, що змінюють історичне середовище.
- § 172 — вимагає, щоб держави-учасниці попередньо повідомляли Центр всесвітньої спадщини до ухвалення будь-яких рішень, що можуть вплинути на видатну універсальну цінність об'єкта (включно з демонтажем або переміщенням пам'яток).
- § 174 — зобов'язує Україну надавати ЮНЕСКО інформацію про заплановані втручання.

Ігнорування цих вимог є порушенням статей 4, 5 і 6 Конвенції 1972 р.

3. Закон «Про деколонізацію» не скасовує зобов'язань перед ЮНЕСКО

У самій нормі українського закону є чітке виключення: п. 5 ч. 2 ст. 5 Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики...» (2023):

Дія цієї заборони не поширюється на об'єкти, включені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Це виключення введено саме для того, щоб запобігти руйнуванню атрибутів видатної універсальної цінності, які належать не лише Україні, а всьому людству.

Отже, позиція Одеси про необхідність погодження будь-яких рішень щодо пам'яток із Центром всесвітньої спадщини — це виконання закону, а не його порушення.

4. Пам'ятники — не «маркери імперії», а атрибути культурного ландшафту

Місії ЮНЕСКО/ІКОМОС, що відвідали Одесу у 2025 році, прямо визначили:

«Пам'ятники, скульптури та меморіальні дошки є атрибутами видатної універсальної цінності об'єкта всесвітньої спадщини. Їх вилучення або заміна змінює саму структуру видатної універсальної цінності» (Звіт технічної місії ЮНЕСКО/ІКОМОС, 2025).

ЮНЕСКО закликає не до знищення, а до інтерпретації — у дусі Квебекської хартії ІКОМОС (2008), статей 2, 6 і 7:

«Презентація культурної спадщини повинна бути багатоголосною, відобразити різні інтерпретації минулого і не приховувати спірних сторінок історії».

Саме тому Одеса просуває концепцію «Музею спірної пам'яті» — як цивілізовану альтернативу знесенню, що відповідає європейським практикам пам'яті (Рим, Париж, Берлін, Варшава, Прага, Будапешт).

5. Українське законодавство також забороняє самовільні дії

Згідно зі ст. 17 та 22 Закону України «Про охорону культурної спадщини», будь-які дії, що можуть змінити або перемістити пам'ятку, потребують погодження з центральним органом виконавчої влади у сфері охорони спадщини, а щодо об'єктів всесвітнього значення — ще й з міжнародними структурами.

Висновок

Місто Одеса діє виключно в межах закону та міжнародних зобов'язань України, дотримуючись принципів: захист — консервація — документування — інтерпретація, а не руйнування.

Будь-яке рішення про демонтаж або переміщення пам'яток без погодження з ЮНЕСКО було б порушенням статей 4, 5, 6 і 11 Конвенції 1972 року, §172 Операційних настанов, статей 17 і 22 Закону «Про охорону культурної спадщини» і п. 5 ч. 2 ст. 5 Закону про деколонізацію.

Отже, наша позиція — це не «захист імперських символів», а захист репутації України як держави, що виконує міжнародне право і залишається цивілізованим членом світової спільноти ЮНЕСКО. Ми можемо змінювати наратив — але не можемо ламати культурну спадщину, бо справжня деколонізація — це не вандалізм, а культура, освіта і відповідальність перед історією.

ВКО

Міжнародний конкурс оповідань

«ОДЕССІАДА»

Оголошення переможця:
2 вересня 2026 р. у День міста Одеси

Надсилання оповідань:
editor@huxley.media